

Prezi

Doktorské studium - faktory úspěšnosti a uplatnění

Michaela Šmídová

Centrum pro studium vysokého školství, v.v.i.

Telč, 11.5.2018

Kontext a trendy doktorského studia z pohledu systémových statistik 2001- 2016

- masifikace i doktorského studia ALE stále elitní
- ČR má mezinárodně relativně vysoký podíl doktorandů na celkovém počtu vysokoškolských studentů.
- podíl absolventů DS na celkovém počtu absolventů osciluje mezi 2,5 % až 4,6 % (2001-2016), v roce 2016 byl zhruba 3,0 % (MŠMT).
- demografický propad
- podíl doktorandek (36,5 % - 43 %)
- podíl cizinců (7 % na 17 %)
- pokles podílu studentů kombinované formy studia = více studentů začíná v prezenční formě studia (37 % - 23,5 %)
- věková struktura PSG studentů se příliš nemění = doktorandi postupující alternativními vzdělávacími cestami nepřibývají.
- celková míra neúspěšnosti se příliš nemění a je rovněž stabilně nejnižší mezi všemi třemi stupni VŠ studia.

Metodologie provedené sondy

-Primárně kvalitativní přístup s využitím kvantitativních dat (Doktorand 2014), tzn. rozhovory a rešerše studijních předpisů.

-Vybráno 10 typologicky odlišných fakult (Praha, Brno, České Budějovice, Plzeň): základní difference humanitní/sociální versus technické a přírodovědné.

-4 typy aktérů: institucionální (proděkan, do jehož kompetencí patří doktorské studium) + školitelé + aktuální studenti + absolventi a ti, kteří nedokončili studia = více perspektiv.

-Scénáře pro jednotlivé typy aktérů= participantů rozhovorů se vzájemně doplňovaly.

-Tematicky široce nastavené.

-Výzkum proběhl v druhé polovině roku 2017.

Autoři: J. Beneš, J.
Kohoutek, M.
Šmídová

Motivace (pohled instituce versus člověka) = počátek úspěšnosti či neúspěšnosti doktorského studia

Institucionální motivace = kombinace 1) důraz dané instituce na vědu a výzkum, tj. nutnost/samozřejmost mít vlastní doktorandy a 2) personální obnova a výchova nových pracovníků.

Motivace školitelů = podmínky na dané fakultě, ale také osobní chápání této úlohy + otevřeně deklarovaná nutnost mít doktoranda nebo doktorandy, aby pomáhali školiteli s jeho vlastními vědeckými aktivitami + zvýšení osobní prestiže nebo prostě snaha dál předávat to, co člověk umí.

Studenti

1) idealismus ve vztahu k poznání

("můžu se něco dalšího naučit; rozvinout či posunout svou osobnost; jsem zvědavá, vyzkoumat něco nového, což bych v běžné praxi nemohla; studium mě baví")

2) nepřilíš jasné představy o tom, co dělat dál

("zkusit to ještě dál; genetika mě baví a neměla jsem žádné jiné závazky; nebyla jsem připravená na dospělý život a převzetí odpovědnosti, tak jsem si řekla, že zkusím studium v zahraničí; když byla možnost dalšího studia, chtěla jsem to zkusit; co s (magisterskou) politologií?").

3) silně motivovaní směrem k akademické dráze. Zahrnuje touhu/cíle vyučovat na vysoké škole nebo prostě zůstat v akademickém prostředí. Právě výuka na vysoké škole (i během doktorského studia) byla zdůrazňována

("od počátku jsem chtěl učit, a proto jsem potřeboval PhD titul, učení mě baví víc než výzkum").

4) zvyšování kvalifikace až v druhém sledu a jako podmínku pro své plány do budoucna

Vztah školitel - doktorand

školitel:

vstupní podmínky (dané institucí)

- povinně docent nebo Ph.D. odsouhlasený oborovou radou
- pouze oficiální školitel nebo školitel a konzultant (formálně i neformálně zakotveno)
- max. počet doktorandů na školitele: regulováno formálně (úroveň celouniverzitní = nadhodnocený počet) nebo individuální posuzování (vliv oborové rady, vlastní úvaha školitele)

-příprava/připravenost školitelů na doktorandy není tématem

inbreeding

- není nijak formálně ukotveno
- není explicitně odmítán, spíše výhoda pro spolupráci a zároveň vědomí toho, že může jít o problém

školitel: intenzita spolupráce

školitel ↔ doktorand: zpětná vazba pro kvalitu

- doktorand/ka je hodnocen/a na úrovni pracoviště/fakulty formálně
- hodnocení školitele doktorandem na úrovni osobní (neformalizované) protože obava z možného zneužití, nemožnosti anonymizovat
- důležitost osobního/lidského rozměru, protože nejde jen o akademickou/vědeckou způsobilost

využití moderních technologií jak způsob podpory a motivace

Socio-ekonomické podmínky

14 000,- Kč

hodnocení sociálních podmínek studia =
velmi dobré nebo dobré (80 %)
spokojenost s finančním zabezpečením v
podobě stipendia je velmi malá (4 %
rozhodně ano a 11 % spíše ano). (Doktorand
2014)

Perspektiva studentů: doktorandské stipendium je malé x individuální způsoby financování životních nákladů, tj. stipendium+

- 1) navíc vlastní zdroje (vlastní byt, pomoc rodičů);
- 2) při studiu práce mimo vysokou školu a mimo předmět studia;
- 3) možnost přivýdělku na fakultě, katedře (úvazek nebo práce na projektu) v souvislosti ale i bez souvislosti s tématem disertace;
- 4) stipendium dostačující ke skromnému životu.

Důležitým tématem bylo do roku 2018 také placení zdravotního pojištění po dovršení 26 let věku

Perspektiva proděkanů a školitelů:

- Návrh na vracení stipendia ze strany studenta, pokud studium nebude úspěšně.
- Progresivní stipendium i centrálně? Tj. příspěvek nikoliv na hlavu, ale celkový příspěvek vyplývající z faktu, že daný PSG studijní program byl akreditován **(NE standard a nadstandard)**
- Stipendia jako dotace či příspěvek MŠMT vždy zpětná reakce = v současnosti i pozitivní následky pro fakulty

Navázat výši stipendia na minimální mzdu, jak je to na Slovensku.

Podmínky studia, povinnosti a možnosti pro uplatnění během studia...

Malá odlišnost prezenční a kombinované formy studia

→ přítomnost či nepřítomnost stipendia (hlavně humanitní obory)

Využívání institutu „přerušení“ studia jako získávání času k dokončení

→ funkční u osobních životních událostí (např. rodičovství) i vědeckých/akademických výstupů (čas pro publikaci nebo finální fázi dokončování disertace)

Možnost uplatnění se během studia v návaznosti na granty a projekty pracoviště/školitele liší

→ velká diferencovanost podle oborových skupin, fakult, i na jednotlivých pracovištích

→ **silný prvek náhody (i proti aktivitě doktorandů ale rovněž školitelů): časová shoda grantů školitelů s výskytem doktoranda**

Pedagogická činnost doktorandů je sekundární k výzkumné/vědecké (a publikační)

→ motivace doktorandů bývá sice spojena i s pedagogickou činností, ale její využívání je spíše ve formě výpomoci a v podstatě bez metodické průpravy

Metodologická vědecká/akademická příprava je problematická

→ studenti se dělí na ty, co jsou s obecně metodologickou přípravou spokojeni (vyhovují jim kurzy či semináře na tato témata) a na ty, co nejsou (spoléhají se sami na sebe případně na školitele).

Úspěšné x neúspěšné strategie

studenti

+ silná vstupní motivace; dobrá adaptace na podmínky na fakultě/pracoviště (za podpory školitele); zvládnutí vnějších podmínek (životní situace v oblastech: materiální, rodinné, zdravotní)

délka studia není klíčová
(kombinovaná forma studia převažuje)

- nejasná, slabá motivace; adaptace na podmínky na fakultě/pracovišti se nepodařila (izolace, nespokojenost s akad. prostředím); nezvládnutí vnějších podmínek (studium mimo domov);

délka studia kratší

perspektiva institucí

+ silná vstupní motivace doktorandů; vytváření (dobrých) podmínek na pracovišti/fakultě (účast na výzkumu, pracovní perspektiva paralelně s finančním zabezpečením)

- nejasná/slabá vstupní motivace; vliv vnějších podmínek: nabídky ze soukromého sektoru, změna životní situace (rodičovství, finanční a materiální

Perspektiva

Uplatnění

studenti současní

? nebo výuka/věda

absolventi

- na vysoké škole
- veřejný výzkumný sektor
- soukromý výzkumný sektor
- státní správa/samospráva
- neziskový sektor
- v zahraniční vědecké instituci

institute

- personální obnova pracoviště **x** reálné možnosti (finanční, kapacitní)
- konkurence soukromého sektoru + bez specifického požadavku na doktorské vzdělání
- mezinárodní rozměr uplatnění
- Státní instituce

Největší problémy doktorského studia

1) „Status doktoranda“: jaká je vlastně role doktoranda na daném pracovišti? Studentem nebo spíše kolegou a partnerem?; Pocity izolace + psychologická složka. Potřeba tohoto jistého (d)ocenění ze strany fakulty či pracoviště souvisí i s životní fází doktoranda, ve které se studium odehrává.

2) Oficiální pozice doktorandů „před zákonem“ nutnost platit si zdravotní pojištění po dovršení věku 26 let je pokračování předchozího v praktičtěji orientované podobě. Tento problém však odpadá vzhledem k novele zákona o státní sociální podpoře.

3) Finanční podmínky během studia/
možnost je zlepšit

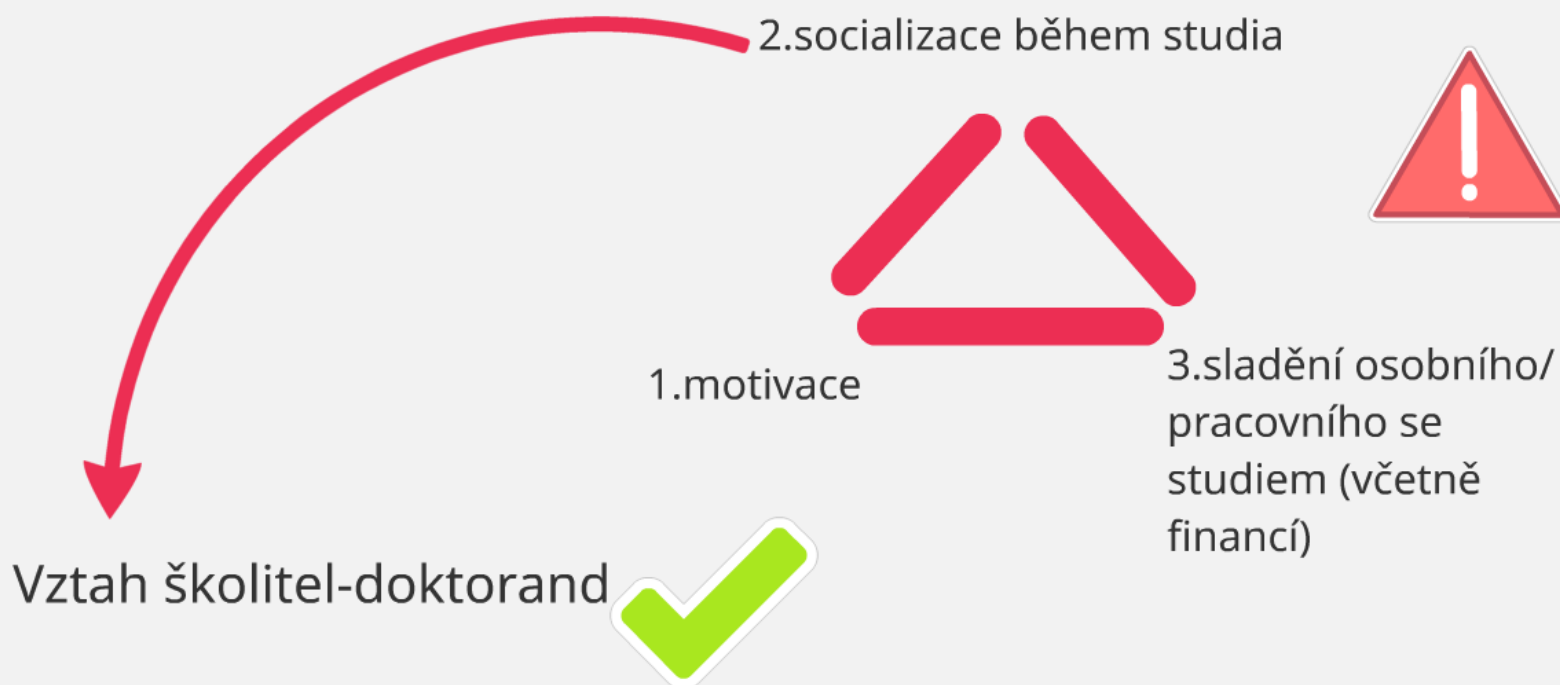
4) obecná kritika kvality vysokoškolského studia
(studenti, pedagogické metody, změny

humanitní a společenskovědní obory, kde je zejména v určitých fázích studia patrná nižší intenzita PSG studia, intenzita kontaktů s pracovištěm (např. i proto, že student nemá vlastní pracovní místo).

Závěry

Identifikované příčiny studijní neúspěšnosti

Akademická erudice školitele = samozřejmost **ALE** více problémů generuje osobnostní nekompatibilita. Mentorské/průvodcovské schopností školitelů nejsou předmětem zájmu

Uplatnění PSG absolventů: "malý" akademický/vědecký sektor

Uplatnění absolventů: "malý" akademický/vědecký sektor **A** státní správy/samosprávy